

AF
NIELS HAUE

Den kimbriske myte og jagten på kimbrernes hjemstavn

De arkæologiske udgravninger ved universitetssygehuset, Aalborg

I 2014 foretog museet omfattende arkæologiske undersøgelser af en hidtil ukendt jernalderlandsby i den østlige del af Aalborg. Udgravningen var foranlediget af det kommende universitetssygehus i Aalborg Ø, hvor de arkæologiske levn skulle registreres, dokumenteres og hjemtages, inden det store anlægsarbejde kunne gå i gang. Udgravningerne strakte sig over mere end otte måneder, og i skrivende stund pågår en større bearbejdning af det

Udgravningen ved universitetssygehuset set fra nordøst. Landsbyens udstrækning er angivet med rødt. Luftfoto oktober 2014 © Region Nordjylland.

omfattende fundmateriale. De foreløbige analyser viser, at landsbyen har bestået af ca. 8-12 samtidige gårde og har været i brug i perioden ca. 300 f.Kr. og frem til ca. 150 e.Kr.

Landsbyen har eksisteret i en dynamisk periode af den europæiske forhistorie. De første huse i landsbyen grundlægges på samme tid, hvor de puniske krige raser i Middelhavsområdet, hvor Romerriget etablerer og udvider sin magtbase, og hvor Hannibal krydser Alperne med sine krigselefanter. Disse fjerne krigshandlinger kommer i de kommende århundreder tættere og tættere på Nordjylland, og i slaget ved Vercellae nær Milano slår en romersk hær i år 101 f.Kr. et invaderende folkeslag, der antageligt har rødder i Nordjylland. Dette folkeslag, kimbrerne, havde gennem nogle år hærget store dele af Central- og Sydeuropa, hvor de bl.a. havde vundet flere sejre over de ellers sejrsvante, romerske soldater. Selvom slaget mellem den civiliserede verden og de "barbariske" nordboere udfoldede sig i det nordlige Italien, markerer dette møde indgangen til en ny periode, hvor de germanske folk i Nordeuropa pludselig optræder i de romerske skriftlige kilder, der på mere eller mindre troværdig vis giver et indblik i germanernes skikke.

En søgen efter kimbrernes hjemegn bringer os ind i en verden, hvor myter dannes i krydsfeltet mellem arkæologi, tidlige skriftlige kilder samt en sejlvet nationalromantisk digtekunst. Opfattelsen af Himmerland som kimbrernes hjemstavn har, som det vil fremgå af denne artikel, en både broget og fantasifuld oprindelse. I skønlitteraturen er kimbrernes vandring bl.a. genfortalt af Johannes. V. Jensen i romanen *Kimbrernes Tog* fra 1922, og af Ebbe Kløvedal Reich i *Fæ og Frænde* fra 1977. Begge romaner tager udgangspunkt i Himmerland som kimbrernes hjemstavn og inddrager arkæologiske fund i fortællingen. Bl.a. den store sølvkedel fra Gundestrup, der i 1891 blev fundet i forbindelse med tørvegravning øst for Aars i hjertet af Himmerland.

"*Kimbrerne drog ud fra disse Egne 120 Aar før Kristi fødsel*" – sådan lyder teksten på Kimbrerstenen, der i 1924 blev opstillet i Rebild Bakker i hjertet af Himmerland. Denne udvandring bliver ofte omtalt som *Kimbrertoget* og er stedvis omtalt i flere skriftlige kilder fra Romerriget. Kilderne angiver, at der er tale om en folkevandring og ikke blot en hærgende hær. Kimbrertoget rummede således både kvinder og børn, og målet med den lange vandring var angiveligt jagten på nye landbrugsområder, hvor de kunne tage permanent ophold. De skriftlige kilder nævner to andre stammer, der gjorde kimbrerne følgeskab på det sydlige togt: teutonerne og ambronerne. I den nationalromantiske digt-

Cimbrertyreren i Aalborg klædt i rødt og hvidt i forbindelse med AaB's deltagelse i Champions League i 2008-09. Skulpturen er lavet af Anders Bundgaard og rejst i 1937. Foto: © Aalborg Stadsarkiv 2008

Kimbrerstenen udført af billedhuggeren Anders Bundgaard og rejst i 1924 i Rebild Bakker. © Nordjyllands Historiske Museum

ning placeres teutonernes hjemsted ofte i Thy, men konsulteres de skriftlige kilder, skal hjemstavnen snarest placeres i området mellem Elben og Østersøen. I den mere kuriøse historiskrivning henføres ambronerne til vadehavsøen Amrum, der i størrelse kan sammenlignes med Fanø.

Kimbrerne bliver første gang omtalt i år 113 f.Kr. i forbindelse med træfninger i det østalpine område, hvor de nedkæmper en romersk hær. Herefter drager de videre mod vest, nord om Alperne og forsvinder kortvarigt ud af de romerske kilder. At den kimbriske folkeskare overhovedet er kendt i dag skyldes alene, at de forsøgte at bekriige dele af Romerriget. Stridigheder mellem kimbrerne og de keltiske folkeslag nord for Alperne er ikke omtalt i skriftlige kilder, men dette bunder i, at kelterne (som germanerne) var et skriftløst folk. Kelterne var en fællesbetegnelse for det folk, der ved jernalderens begyndelse beboede store dele af Central- og Vesteuropa samt de britiske øer. Kelternes naboer var således germanerne i nord og romerne i syd. Der er intet der antyder, at kimbrernes hærgen har været den eneste krigshandling i Nord- og Mellemeuropa i denne tid. De keltiske byer har bl.a. været omgivet af omfattende forsvarsværker, og udgravninger afslører, at flere af byerne er nedbrændte. Krige, plyndringer og folkevandringer har sandsynligvis jævnlige fundet sted i såvel det keltiske som det germanske område.

I år 109 f.Kr. nævnes kimbrerne igen i de romerske kilder. Denne gang i forbindelse med endnu et romersk nederlag nu i det sydfranske område. I samme område finder et af antikkens største slag sted d. 6. oktober 105 f.Kr., hvor to romerske hære med op mod 80.000 soldater bliver dræbt af kimbrerne og teutonerne. I 102 f.Kr. vinder romerne et afgørende slag over teutonerne under ledelse af konsul Gaius Marius, og året efter lider kimbrerne den samme skæbne i slaget ved Vercellae. I forbindelse med slagene blev langt de fleste kimbrere og teutoner dræbt, og de resterende solgt som slaver i Rom. Romerne fik således endegyldigt sat en stopper for den kimbriske og teutoniske trussel, men forskellige germanske stammer skulle i de næste århundreder vedblive at være en trussel mod Romerriget.

Den nordlige trussel er medvirkende til, at Romerriget i det følgende århundrede forsøger at underlægge sig disse egne. Således erobrer Julius Cæsar Gallien (det nuværende Frankrig) i år 51 f.Kr., og Cæsars efterfølger Kejser Augustus forsøger i årtierne omkring vor tidsregnings begyndelse at etablere grænsen mellem Romerriget og Germanerne ved Elben. Et ødelæggende nederlag år 9. e.Kr. forpurrer dog romernes ekspansionsplaner, og grænsen trækkes tilbage til Rhinen. Den romerske indflydelse aftager på ingen måde, og gennem handel, rekruttering af lejesoldater m.v. bliver de germanske folkeslag i stigende grad udsat for en romanisering, hvor romerske skikke, varer og tanker bliver spredt. Dette ses bl.a. ved gravskikken i Sydskandinavien, hvor romerske våben og luksusvarer indgår som gravgaver, der skal følge den afdøde i efterlivet. Denne tidsperiode kan med rette betegnes som en begyndende globalisering, hvor afstanden mellem Himmerland og Romerriget bliver mindre og mindre. På under hundrede år var grænsen mellem det barbariske nord og den civiliserede verden blevet formindsket med mere end 1000 km.

Romerrigets ekspansion er bl.a. skildret på et monument, der opremser, kejser Augustus sejrige bedrifter: *"Jeg har udvidet grænserne i alle de af romerfolkets provinser, der som naboer havde stammer, der ikke adlød vort imperium. Jeg har pacificeret de galliske og spanske provinser samt Germanien, altså de områder Oceanet omslutter fra Gades til Elbens munding. [...] Min flåde sejlede over Oceanet i østlig retning fra Rhinens munding helt til kimbrernes landområde, hvor ingen romer før den tid nogensinde havde været, og kimbrerne, charyderne og semnonerne samt andre germanske stammer anmodede gennem gesandter om mit og romerfolkets venskab"* (Lund 1993: 216). Ud fra andre romerske kilder kan den nævnte flådeekspedition dateres til år 5. e.Kr.

Den græske geograf Strabon forfattede i årtierne efter Kristi fødsel værket *Geographica*, hvori kimbrerne placeres i området nær Elben: ”*De nordlige germanere bor, som sagt, langs oceanet. De kendes fra Rhinens udløb til Elben. De kendteste af dem er sugamjerne og kimbrerne. Derimod er områderne hinsides Elben langs Oceanet os fuldstændig ukendte*” (Lund 1993: 214).

Kimbrernes indfald i Romerrigets nordlige grænseområde i perioden 113-101 f.Kr. er således, om end ikke velunderbygget, så sporadisk beskrevet. Anderledes forholder det sig om tiden før 113 f.Kr. Det vides således ikke, hvornår eller hvorfor den Kimbriske vandring er sket. Når kimbrerne igen optræder i de romerske kilder ca. 100 år senere er de placeret nær Elbens udmunding.

At kimbrernes hjemsted traditionelt henføres til Himmerland skyldes først og fremmest den græske geograf Ptolemæus, der ca. 150 e.Kr. lavede optegnelserne til et kortværk over den kendte verden. Der er ikke tale om et fysisk kort, men snarere en tabel over byer, bjerge og folkeslag med en angivelse af deres geografiske koordinater i form af længde- og breddegrader. Disse optegnelser blev genfundet i den italienske renæssance og dannede baggrund for en række nye kort, der ofte omtales som Ptolemæus’ kort. I virkeligheden er det umuligt at afgøre, hvilke data der oprindeligt skal tilskrives Ptolemæus og hvilke data, der er tilføjet på et senere tidspunkt. Fortegnelsen omfatter således en akkumuleret optegnelse over den kendte verden, hvor *nogle* af de ældste data stammer fra Ptolemæus. Et af de kort, der omhandler Germanien, er delvist baseret på den danske geograf Clavus Claudius’ optegnelser. Clavus Claudius var bekendt med geografien i Skandinavien og Nordatlanten, og de kortudgaver, der er baseret herpå, angiver bl.a. Grønland samt flere andre landområder, der er placeret nord for grænserne til de oprindelige Ptolemæus’ kort. De trykte kortudgaver er med andre ord reviderede kopier forfattet i renæssancen. I Ptolemæus’ liste anføres det, at kimbrerne er den nordligste af de germanske stammer og hvor den jyske halvø inklusiv Slesvig/Holsten betegnes som den Kimbriske halvø.

Et andet belæg for at sammenkæde kimbrerne med Himmerland er en vis lingvistisk lighed mellem stammenavnet *Cimbrer* og sysselnavnet *Himmer*. Denne sproglige sammenligning blev fremført af den danske digter og historiker Claus Christoffersen Lyschander i prosaværket ”*De Danske Kongers Slectebog*” fra 1622. Dette værk er en hyldest til Chr. IV, og Lyschander fører bl.a. kongens aner tilbage til kimbrernes høvdinge. ”*Men de synderligste oe de fornemligste Cimbreske høvdinge eo folk / Nedsette sig moren mit udi Landet / bygde sig der en mechtig høvdingsburg / som de av de*

Vitter, eller (som andre mener er deres avgud Vige) kallede den Vibur-rig: som siden altid havuer verit de Cimbres, høvdingers oe Danske Kongers Meen / Maalstevne og hyldings stad. Hvor dette navn er altid siden blevuen beholden oe av Kong Harald Blotand (som vid 3082 Aar der efter da hand deelede oe stiftede disse Danske provin-cier, udi sine Syssler og herreder) Er kaldet Cimmers Syssel / som man nu almindelig nevner Himmers Syssel.” (Lychshander 1622: s. 19). Årstallet henviser til år 3082 efter skabelsen, og selve Kimbrerto-get angives i samme skrift at ske år 193 efter Syndfloden. En af bevæggrundene for stamtavlen har angiveligt været et behov for at føre den danske kongeslægt længere tilbage end den svenske kongeslægt, og dermed underbygge den danske konges retsmæs-sige overherredømme over Norden. Lychsanders digte og tekster blev kort efter hans død opfattet som umoderne, men de natio-nalromantiske digte blev senere genopdaget af bl.a. Oehlenschlä-ger og N.F.S. Grundtvig. Det er således i høj grad Lychsanders fortjeneste, at Himmerland i eftertiden er gjort til kimbrernes hjemstavn, dog med Viborg som hovedstad.

Ved det afgørende slag mellem kimbrerne og romerne i det nordlige Italien, angiver de romerske kilder, at kimbrerne ud-gjorde op mod 160.000 personer. Teutonerne skulle tilsvarende udgøre op mod 120.000 ved det foregående slag. Selv om tallene med rette kan betvivles, er der ingen tvivl om, at der har været

Langhus fra sygehusudgravningen sydøst for Aalborg. Langhuset er opdelt i et stal-dafsnit (i forgrunden af bil-le-det) og i beboelsesafsnit med kridtgulv (i baggrunden af billedet). På andre bopladser er det normalt kun stolpe-huller fra husenes konstruk-tion, der er bevaret, men på sygehusudgravningen er gulve, ildsteder, stenlægninger m.v. bevaret. Dette skyldes bl.a. en skånsom pløjning i moderne tid. © Nordjyllands Historiske Museum.

Slaget ved Vercellae". Maleri af Giovanni Battista Tiepolo 1725-29. © Metropolitan Museum of Art. www.metmuseum.org

tale om en anseelig folkemængde, der har udfordret Romerrigets nordgrænse. Er det virkelig muligt, at en himmerlandsk bondehær skulle kunne true Romerriget? Ved folketællingen i 1801 udgjorde landbefolkningen i Himmerland 31.103 indbyggere. Der er utænkeligt, at landsdelen har kunnet brødføde et væsentligt større antal i jernalderen, og selv en massiv udvandring ville næppe kunne tvinge romerske hære i knæ.

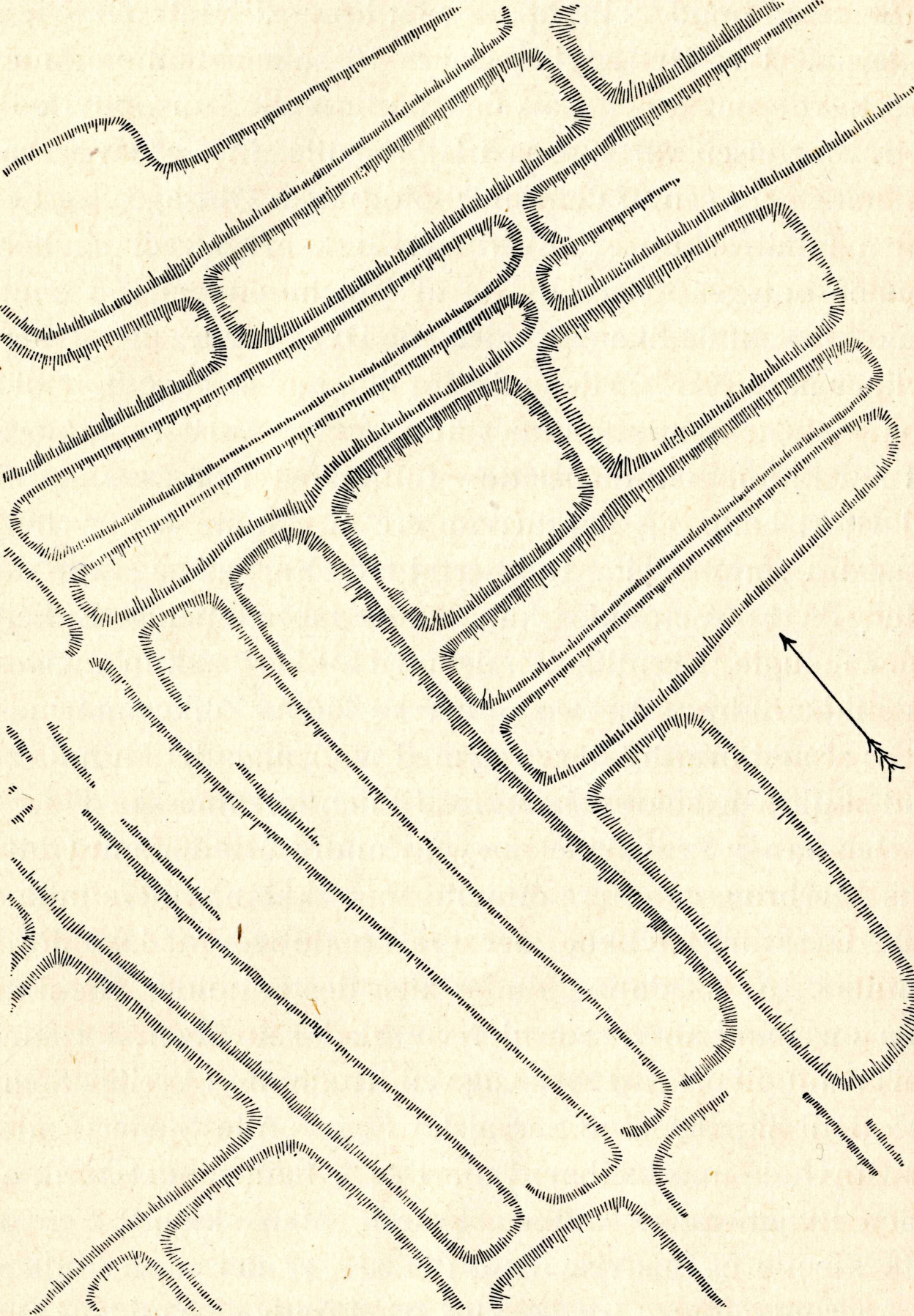
På det tidspunkt, hvor Kimbrerne antageligt foretager massive udvandring fra Himmerland, kan denne historiske begivenhed ikke genfindes i det arkæologiske materiale. Jernalderlandsbyen ved universitetssygehuset bliver ikke fraflyttet, og sammenholdt med arkæologiske fund fra andre samtidige landsbyer synes der tværtimod at være tale om en ekspansion af bebyggelsen i denne tid. De fleste himmerlændinge er blevet hjemme, har dyrket jorden og videreført traditionerne i en ganske almindelig landsby, langt væk fra slagmarkerne i Italien.

Kimbrernes tilknytning til Himmerland kan i bedste fald betvivles. Flere af de antikke kilder beskriver kimbrerne som en keltisk og ikke en germansk stamme, og navnene på de tilfangede kimbriske høvdinge er af udpræget keltisk oprindelse (bl.a. Boiorix og Caesorix). Kimbrertoget skal snarest opfattes som en større Nordeuropæisk folkevandring, hvor forskellige

germanske og keltiske folk har udgjort et stammeforbund, der efter flere års vandring og krig endegyldigt afvises af de romerske hære i år 101 f.Kr. En række spektakulære arkæologiske fund gjort i Himmerland vidner om kontakter til de mellem- og syd-europæiske kulturer. Bl.a. det store sølvfund fra Gundestrup, der antageligt er fremstillet i Balkan-området omkring den tid hvor Kimbrertoget nævnes. En del af stammeforbundet har angiveligt haft dets oprindelse på den Kimbriske halvø, dvs. Jylland inkl. Holsten, men at der skulle være tale om en massiv udvandring fra Himmerland kan med baggrund i de arkæologiske fund afvises. Der er intet, der taler for en fraflytning af Himmerland. Tværtimod synes antallet af landsbyer i Himmerland at blive forøget i den periode, hvor de kimbriske masser truer de mediterrane kulturer. Da jernalderlandsbyen ved universitetssygehuset blev grundlagt, har indbyggerne sandsynligvis været uvidende om Hannibals krigselefanter, der krydser Alperne, men da bebyggelsen opgives ca. 150 e.Kr., er grænsen mellem det barbariske nord og Romerriget minimeret. Landsbybeboerne har været bekendt med romerske skikke, og romerske luksusvarer har været eftertragtede. På den måde har Kimbrertoget med eller uden himmerlændinge bragt Nordjylland tættere på den civiliserede verden.

Ak Overflod!
 Endnu erindres den:
 Jyllands Sønner,
 som sank sønderpaa,
 kampglade Kimbrer.
 Navnet kalder,
 svulmer i Sjælen,
 som svunden Ungdom.
 (tekst på cimbrerstenens sokkel)

*Oversættelser af klassiske kilder ved Allan A. Lund 1993:
 De etnografiske kilder til
 nordens tidlige historie.
 Aarhus Universitetsforlag.*

0 5 10 m.